

HER ÜÇ ÇOCUKTAN BİRİ MADDİ YOKSUNLUK İÇİNDE

Seyfettin Gürsel*, Gökçe Uysal** ve Selin Köksal***

Yönetici Özeti

Avrupa Birliği'nin yoksunluk tanımına göre 2014 yılında Türkiye'de yaklaşık her üç çocuktan biri, başka bir deyişle 7 milyondan fazla çocuk şiddetli maddi yoksunluk çeken hanelerde yaşamaktadır. Avrupa'nın geneli ile karşılaştırıldığında, Türkiye hem daha düşük kişi başı gelire sahip ülkelerin hem de ekonomik krizden şiddetli olarak etkilenmiş ülkelerin gerisinde kalmaktadır. Çocuklar arasındaki şiddetli maddi yoksunluk sorunu, batı bölgelerinden doğu bölgelerine doğru gidildikçe daha ciddi bir hal almaktadır. Türkiye'de maddi yoksunluk çeken hanelerde yaşayan çocukların yarısından fazlası Akdeniz, Kuzey Doğu Anadolu, Orta Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde ikamet etmektedir. Şiddetli maddi yoksunluğun alt kalemlerine bakıldığında her dört çocuktan üçünün yılda bir haftalık tatil yapamayan hanelerde yaşadığı, yarısından fazlasının hanesinde otomobil olmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra çocukların yaklaşık yüzde 40'nın protein ihtiyacını et, tavuk ya da balık ile karşılayamadığı gözlemlenmektedir. Sonuç olarak Türkiye, çocuk yoksulluğuyla mücadele konusunda daha etkin sosyal politikalara ihtiyaç duymaktadır.

Avrupa'da şiddetli maddi yoksunluğun en yoğun görüldüğü ülke Türkiye

Maddi yoksunluk ölçütü, ülkelerin yoksulluk düzeyini ölçmek ve analiz etmek için kullanılan yöntemlerden biridir. Bu yöntem, ankete katılan hanelerin yaşam standartlarına dair değerlendirmeler içerdiğinden ülkenin genel yoksulluk düzeyine ışık tutan bir yaklaşım olarak algılanabilir. Uzun süren gelir yoksulluğunun bir sonucu olan maddi yoksunluk, yetişkinlerde geçici olabilirken çocuklarda genelde ömür boyu sürer ve sonraki nesillere aktarılma riski taşımaktadır. Bu bağlamda, her ülkenin çocuk yoksulluğunu tanımlaması, tanınması ve kararlılıkla çocuk yoksulluğuna karşı savaşması önemlidir.

Çocuk yoksulluğu çok boyutlu bir durumdur ve dolayısıyla birçok farklı ölçütü bulunmaktadır. Bu araştırma notunda yoksulluk ölçütlerinden biri olan Avrupa Birliği İstatistik Ofisi'nin (Eurostat) tanımladığı şiddetli maddi yoksunluk ölçütü kullanılmıştır. Şiddetli maddi yoksunluk bireylerin hayatlarına düzgün bir şekilde devam edebilmeleri için gerekli olan çeşitli ihtiyaçların zorunluluktan yerine getirilememesi olarak tanımlanabilir. Avrupa Birliği İstatistik Ofisi'nin bu ölçütüne göre (1) kira ve faturaların ödenmesi, (2) evin ısınma ihtiyacının yeterince karşılanması, (3) beklenmedik harcamaların karşılanması, (4) her iki günde bir et, balık ya da protein eşdeğer gıdalarının tüketilmesi, (5) evden uzakta bir haftalık tatil masrafının karşılanması, (6) bir arabaya, (7) bir çamaşır makinesine, (8) bir renkli televizyona ve (9) bir telefona sahip olunması (cep telefonu da dahil),

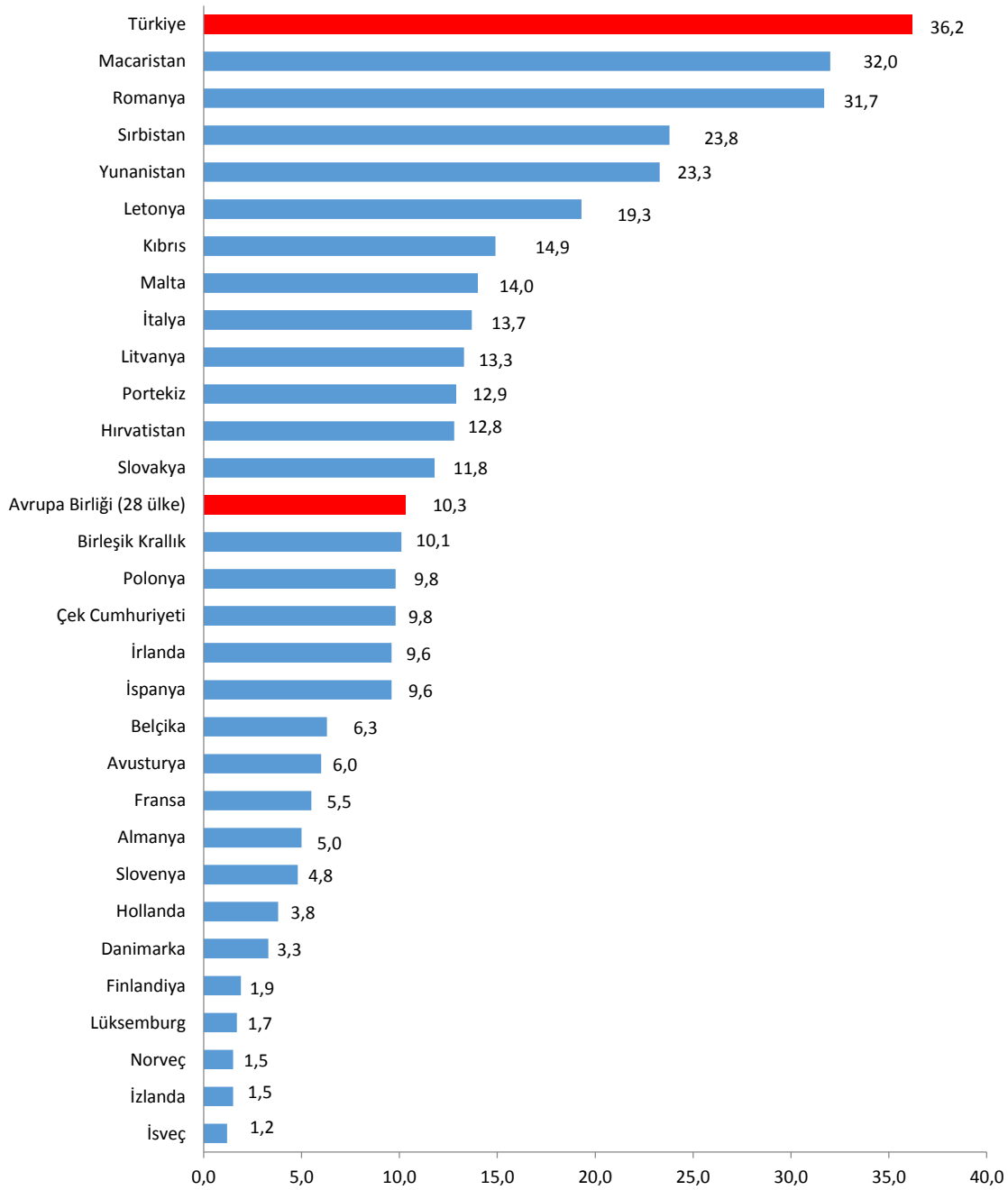
*Prof. Dr. Seyfettin Gürsel, Betam, Direktör, seyfettin.gursel@eas.bau.edu.tr

**Yrd. Doç. Dr. Gökçe Uysal, Betam, Direktör Yardımcısı, gokce.uysal@eas.bau.edu.tr

***Selin Köksal, Betam, Araştırma Görevlisi, selin.koksal@eas.bau.edu.tr

olarak belirlenen dokuz kriterlerden dördünü yerine getiremeyen hanelerde yaşayan bireyler şiddetli maddi yoksunluk içerisinde kabul edilmektedir.

Şekil 1 : 0-15 Yaş grubundaki çocukların şiddetli maddi yoksunluk oranları (%), 2014

Kaynak: Eurostat; TÜİK 2014 Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi mikro veri seti; Betam

Şekil 1'de çoğu Avrupa ülkesi için 0 ila 15 yaş arasındaki çocukların şiddetli maddi yoksunluk oranları verilmektedir. 2014 yılında Türkiye'de yaşayan çocukların yüzde 36'sı şiddetli maddi yoksunluk içerisinde. Türkiye'yi yüzde 30'un üzerinde oranlara sahip Romanya ve Macaristan izlemektedir. Avrupa borç krizinden şiddetli olarak etkilenmelerine rağmen, Yunanistan ve Portekiz'de şiddetli çocuk yoksunluğu sırasıyla yüzde 23,3 ve yüzde 12,9 olarak ölçülmüştür. Almanya, Hollanda ve

Fransa gibi gelişmiş ülkelerde bu oran yüzde 4-5 civarındadır. En düşük orana sahip ülkeler ise Kuzey Avrupa ülkeleridir. İsveç’de çocuk yoksunluk oranı yüzde 1,2’ye kadar düşmektedir.

Sonuç olarak Türkiye, listede yer alan bazı ülkelerden kişi başına düşen gelir ve ekonomik görünüm açısından daha iyi bir performans gösterse de, Avrupa’da çocuk yoksunluğunun en yoğun yaşandığı ülke konumundadır.

En yoğun yoksunluk oranı tatil kaleminde

TÜİK tarafından yayınlanan 2014 Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi verileri kullanılarak oluşturulan Tablo 1’de şiddetli maddi yoksunluğu oluşturan ihtiyaçların karşılanma oranları gösterilmiştir. Veriler incelendiğinde şiddetli maddi yoksunluğun özellikle bir kaç kaleminde yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Türkiye’de yaşayan çocukların yüzde 74,6’sı evden uzakta bir haftalık tatil masrafını karşılayamayan hanelerde yaşamaktadır. Ayrıca, çocukların yaşadığı hanelerin yüzde 53’ü otomobil sahibi değildir. Bunun yanı sıra, “kira ve faturalar” ve “beslenme” kalemlerinde de önemli maddi yoksunluk oranları gözlenmektedir. Çocukların yüzde 51,3’ü son 12 ay içerisinde ev kirasını, elektrik, su, gaz ve kredi kartı faturalarını planladığı gibi ödeyemeyen hanelerde yaşamaktadır. Son olarak çocukların neredeyse yüzde 40’ının iki günde bir et, tavuk, balık gibi protein içeren gıdalarla beslenemediği kaydedilmiştir. Beslenme gibi birincil ihtiyaçlarını bile karşılamakta zorluk çeken bu çocukların yaşam koşullarının acilen iyileştirilmeleri gerekmektedir.

Tablo 1: Alt kalemlere göre şiddetli çocuk maddi yoksunluğu (2014)

	Yoksun çocuk sayısı (bin kişi)	Yoksun çocukların oranı (%)
Şiddetli Maddi Yoksunluk	7.243	36,2
Isınma	3.821	19,1
Beklenmeyen harcamalar	6.665	33,3
Beslenme	7.851	39,2
Tatil	14.936	74,6
Televizyon	57	0,3
Çamaşır Makinesi	468	2,3
Otomobil	10.517	53
Telefon	20	0,1
Kira ve faturalar	10.272	51,3

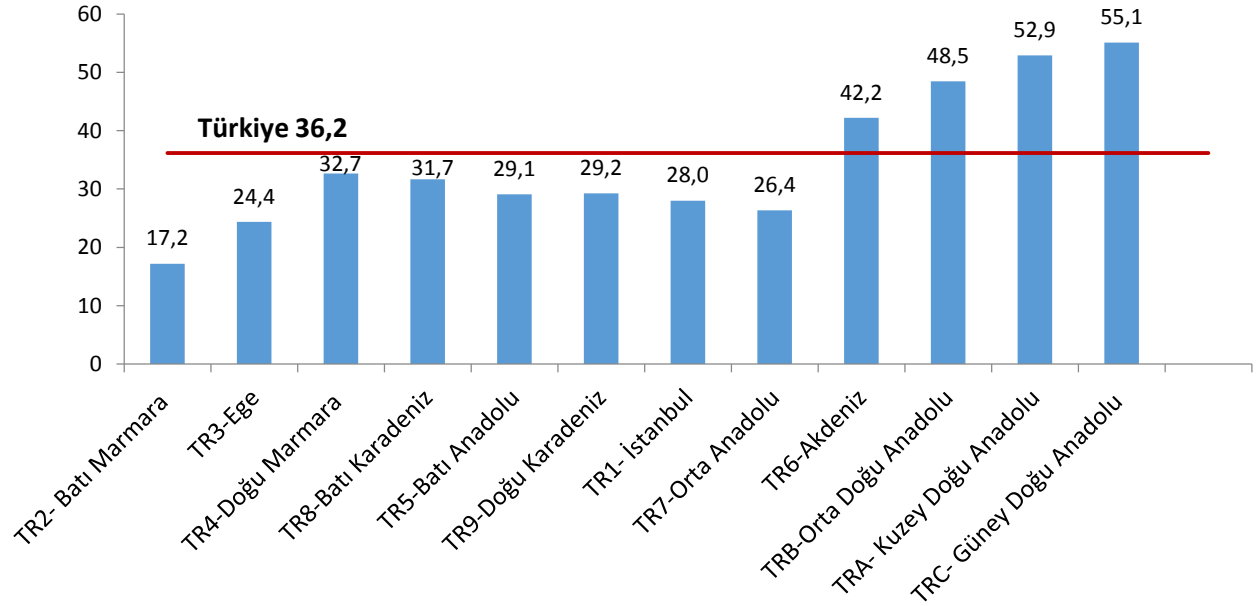
Kaynak: TÜİK 2014 Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi mikro veri seti; Betam

En şiddetli çocuk yoksunluğu Güney Doğu Anadolu’da

Şekil 2’de şiddetli çocuk yoksunluğunun bölgelere göre ayrımı gösterilmektedir. İlk bakışta Türkiye’nin doğusuna gidildikçe şiddetli maddi çocuk yoksunluğunun artması göze çarpmaktadır. Doğu bölgeleri ve Akdeniz bölgesinde maddi yoksunluk oranları Türkiye ortalaması olan yüzde 36,2’nin üzerindeyken diğer 7 bölgede ortalamanın altındadır. Çocuk maddi yoksunluğunda en yüksek oranlara sahip iki bölge Kuzey Doğu Anadolu (yüzde 52,9) ve Güney Doğu Anadolu’dur (yüzde 55,1). Diğer bir deyişle, bu iki bölgede yaşayan çocukların yarısından fazlasının şiddetli maddi yoksunluk çektiği söylenebilir. Öte yandan, Türkiye’nin batı bölgelerindeki şiddetli maddi yoksunluk oranının görece düşük olması dikkat çekmektedir. Örneğin şiddetli çocuk yoksunluğunun en az olduğu Batı Marmara bölgesinde bu oran yüzde 17,2 olarak ölçülmüştür. Ardından da Ege bölgesi

(yüzde 24,4) gelmektedir. Şiddetli çocuk yoksunluğunun en yüksek olduğu Güney Doğu Anadolu ile en düşük olduğu Batı Marmara arasında 37,9 yüzde puanlık ciddi bir fark söz konusudur. Çocuklarda maddi yoksunluk açısından bölgeler arası uçurumun başlıca nedeni bölgelerde medyan gelirler arasındaki mevcut devasa farklılık, tali olarak da doğu bölgelerinde hanelerin ortalama çocuk sayısının yüksekliğidir. GYKA 2014 verilerine göre Batı Marmara’da yıllık medyan hane geliri 26047 TL olurken Güneydoğu Anadolu’da yıllık 19003 TL’dir.

Şekil 2: Bölgelere göre çocukların şiddetli maddi yoksunluğu (% , 2014)

Kaynak: TÜİK 2014 Gelir ve Yaşam Koşulları mikro veri seti; Betam

Kısaca Türkiye’de yaşayan 0-15 yaş aralığında 20 milyon çocuğun 7 milyonundan fazlası maddi yoksunluk içerisinde yaşamaktadır. Bu çocukların yarısından fazlası Akdeniz, Orta Doğu, Kuzey Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerindedir. Çocuk yoksulluğunun Türkiye’nin doğusunda daha şiddetli hissedilen bir sorun olduğu aşikardır.

Sonuç

2014 Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi verileri Türkiye’deki çocukların üçte birden fazlasının Avrupa Birliği kıstaslarına göre şiddetli maddi yoksunluk içinde yaşadığını göstermektedir. Türkiye bu açıdan hem ekonomik krizden şiddetli olarak etkilemiş Yunanistan, Portekiz gibi ülkelerin hem de kişi başına düşen gelir açısından düşük olan Romanya, Sırbistan gibi ülkelerin de gerisindedir.

Bir diğer dikkat çekici nokta ise, şiddetli çocuk yoksunluğunun bölgeler arasında önemli farklılıklar göstermesidir. Bu durum farklı bölgelerde yaşayan haneler arasındaki büyük gelir eşitsizliğine işaret etmekte ve çocukların da bu eşitsizlikten paralel olarak etkilendiğini ortaya koymaktadır. Çocuklarda görülen maddi yoksunluğun ömür boyu süren, hatta bir sonraki nesillere aktarılan etkisi dikkate alınarak, Türkiye’de bu konuda etkin ve çok yönlü sosyal politikalarına ihtiyaç duyulduğu aşikardır.

Tablo 2: Bölgelere göre şiddetli yoksun çocukların sayısı ve oranları (2014)

Bölgeler	Şiddetli Maddi Yoksun Çocuk Sayısı (bin kişi)	Toplam Çocuk Sayısı (bin kişi)	Yoksun çocukların oranı (%)
TR2- Batı Marmara	104	608	17,2
TR3-Ege	527	2.163	24,4
TR4-Doğu Marmara	530	1.621	32,7
TR8-Batı Karadeniz	325	1.027	31,7
TR5-Batı Anadolu	525	1.805	29,1
TR9-Doğu Karadeniz	170	582	29,2
TR1- İstanbul	955	3.413	28,0
TR7-Orta Anadolu	277	1.051	26,4
TR6-Akdeniz	1.158	2.744	42,2
TRB-Orta Doğu Anadolu	564	1.164	48,5
TRA- Kuzey Doğu Anadolu	399	754	52,9
TRC- Güney Doğu Anadolu	1.708	3.100	55,1
Türkiye	7.243	20.034	36,2

Kaynak: TÜİK 2014 Gelir ve Yaşam Koşulları mikro veri seti; Betam